

Natur
Ref. PEHAN
Den 9. juni 2022

Noter fra 1. møde med den videnskabelige arbejdsgruppe den 25. maj 2022 kl 9-13 vedrørende processen med etablering af de sidste 10 naturnationalparker

Mødet blev afholdt virtuelt med følgende deltagere:

Professor Jens-Christian Svenning (JCS)

Lektor Hans Henrik Bruun (HHB)

Formand for Det Dyreetiske Råd Bengt Holst (BH)

Seniorrådgiver Rita Merete Buttenschøn (RB)

Professor Henrik Vejre (HV)

Professor Peter Sandøe (PS)

Professor Margit Bak Jensen (MBJ)

Afbud fra:

Professor Carsten Rahbek

Lektor Stine Krøijer

Lektor Jacob Heilmann-Clausen

Fra Naturstyrelsen deltog vicedirektør Signe Nepper Larsen (SNL), kontorchef Mads Jensen (MJ), seniorkonsulent Thomas Borup Svendsen (TBS), Ph.D studerende Kathrine Dalsgaard (KD), Line Ochelka (LO), Anna Marie Skovmøller (AMS) og Peter Hahn (PH)

Dagsorden

1	Velkomst
2	Orientering om status for de 15 naturnationalparker
3	Tværgående problemstillinger: - Tilgroning på lysåbne arealer (Mols mfl.) - Strukturtiltag (Kompedal, Nørlund mfl.) - Reproducerende bestande? - Borgerinddragelse – er der forskning, der understøtter de mest effektive virkemidler? - Øvrige generelle temaer – Evt. forslag fra mødedeltagerne
4	Konkrete bemærkninger til de enkelte naturnationalparker
5	Øvrige projekter: - Tryghedskampagne - Monitering - Fællesekskursion
6	Orientering om proces fremadrettet
7	Opsummering og afrunding

Velkomst og orientering om de 15 naturnationalparker

SNL bød velkommen og orienterede om, at vi nu er i mål med udpegningen af de 15 naturnationalparker. SNL ridsede kort rammerne for mødet op. NST vil på baggrund af anbefalinger fra denne gruppe – samt den nationale interessentarbejdsgruppe og de lokale projektgrupper – udarbejde projektskitser, der vil kunne danne grundlag for drøftelser på næste møde i den videnskabelige arbejdsgruppe (og i interessentarbejdsgruppen og de lokale projektgrupper). Herefter vil det justerede og politisk godkendte forslag blive sendt i offentlig høring.

Der vil ikke blive udarbejdet et egentligt referat, men derimod sammenfattende og opsummerende noter, som vil blive delt med de øvrige grupper.

Tværgående problemstillinger

I tråd med anbefalingerne fra foregående møder med den videnskabelige arbejdsgruppe, blev det anført (JCS, HHB, RB), at der er behov for flere forskellige arter af store planteædende pattedyr, da dyrene hver især besidder forskellige egenskaber ift. afgræsning og adfærd og dermed vil skabe en større variation i de strukturelle forhold i vegetation, jordbund m.v. Okse, bison, krondyr, hest og elg blev nævnt som vigtige græssere/browsere til at holde mængden af vedplanter nede. Især bison blev fremhævet som en af de store pattedyr, der burde supplere de foreslåede valg af planteædende pattedyr. BH gjorde dog her opmærksom på, at der er et fåtal af bison til rådighed.

Derudover understregedes igen behovet for at bruge reproducerende bestande for at fremme naturlig adfærd, naturlige bestandssvingninger og social læring i flokken.

Tilgroning af lysåben natur

RB anførte, at tilgroning med birk var et problem på de bedre jorder og at græs var et problem på de magre. JCS og HHB mente generelt, at tilgroning ikke var et større problem – og at tilgroning med eksoter evt. kunne løses ved gentagne rydninger. Flere (JCS, HHB, RB) ser en generel udfordring i at starte for forsigtigt ud med antal af dyr, men anerkender udfordringen med dyrevelfærd og behovet for at ligge "på den sikre side" og præmissen om ikke at bruge reproducerende bestande i de fleste naturnationalparker. Udfordringen med få dyr i begyndelsen er risikoen for tilgroning af de lysåbne arealer og opbygning af førne. Derudover, at strukturudviklingen i skovene vil gå meget langsomt. Det er vigtigt at få åbnet de monotone plantagestrukturer op. Rydning betragtes derfor som et nødvendigt indfasningsindgreb, som også omfatter maskinel behandling. JCS med flere fremhævede betydningen af fluktuerende bestandsstørrelser – hvilket gav udfordringer når der ikke blev anvendt reproducerende bestande.

Der var en generel holdning til, at det tager tid at nå frem til en varieret landskabsstruktur i naturnationalparkerne og alle bifalder den open-endede forvaltningstilgang. MJ orienterede om, at der i de nuværende 5 forvaltningsplaner er angivet, at de planteædende pattedyr under hegn af dyrevelfærdsmæssige årsager kan tilskudsfodres eller midlertidigt flyttes til andre indhegninger med et højere fødegrundlag. Antal store planteædende pattedyr og forvaltningen af dyrene i naturnationalparkerne planlægges efter mængden af føde henover vinteren og ikke efter at skulle tilskudsfodres om vinteren. Tilskudsfodring er en undtagelse.

Strukturtiltag

I forhold til punktet om strukturtiltag i de naturnationalparker med store sammenhængende arealer af ensartede nåletræer var den generelle holdning, at plantagestrukturen skulle åbnes op, så der kan opstå områder med græs og lav vegetation. Dog er det vigtigt at gøre, hvad der er bedst for det enkelte areal. JCS supplerede med, at det ikke nødvendigvis er så vigtigt at gå hårdt efter at fjerne ikke

hjemmehørende arter. Dog ikke sitkagran, som spreder sig meget. Desuden nævnte JCS og HHB, at fladefald ikke nødvendigvis var negativt for biodiversiteten.

RB gjorde opmærksom på, at rydning skaber ustabilitet i ensartede, ensaldrende bevoksninger og at de store planteædende pattedyr ikke kan holde genvæksten nede. Afbrænding var her en mulighed. SNL efterlyste holdninger til landskabsfortællingen og flere (JCS, HV og BH) nævnte vigtigheden af formidling og at man ikke behøvede at være bange for at "designe" det fremtidige landskab.

Reproducerende bestande

Om reproducerende bestande var der bred enighed (PS, BH, HHB, MBJ, JCS, RB) om, at reproduktion er en naturlig og central del af dyrenes flokadfærd og at en succession i bestanden vil skabe en rolig og velfungerende flok i modsætning til en løbende udskiftning af dyr i flokken. MBJ foreslår at prøve med reproducerende okser og heste i Stråsø og Tranum. BH bakkede op og supplerede, at opstår der et problem med hingste og besøgende ryttere, bør det overvejes, om ridning skulle forbydes i disse områder. PS anbefaler, at en vigtig fortælling er visionen om at have dyr, der lever naturligt. JCS nævnte erfaringer fra bl.a. Kroatien og Tyskland med øremærkning og reproducerende bestande af okser. RB bemærkede at der ligeledes kan ses på nye teknikker som fx GPS øremærker, der holdes i gang af dyrenes bevægelser.

HHB finder det problematisk, at der i forvaltningsplanen for Stråsø er en passus om, at der skal foretages en regulering af bestanden af hjortevildt *inden for* naturnationalparken af hensyn til landbruget *uden for* nationalparken. Evt. problemer med kronvildtskader skulle snarere løses med opsætning af højt hegn for at sikre græsningstryk. MJ svarede, at der kan opstå et problem, hvis bestanden søger ly i naturnationalparken om dagen og søger ud på afgrøderne udenfor naturnationalparken om natten og afstedkommer markskader i et uacceptabelt omfang. En regulering vil ikke ske før der opstår et markant behov. Hvis naboerne til naturnationalparken kan regulere sig ud af det, eller hvis den nødvendige bestandsregulering kan ske på tilgrænsende statsarealer er der ikke behov for at gøre noget inden for naturnationalparkerne.

PS opfordrer Naturstyrelsen til at udarbejde et dokument om dyrevelfærd, som løbende samler op på viden og erfaringer indhentet fra naturnationalparkerne. TBS svarede, at Naturstyrelsen har et arbejde i gang vedr. huldscore og vurdering af fødemængder udover overvågning af øvrige dyrevelfærdsmæssige emner.

Borgerinddragelse

HV fremhævede, at man i dialogen med borgerne aldrig må foregive, at de har mere indflydelse end de har. Giver der plads til såkaldt co-design af områderne sammen med borgerne, skal man være indstillet på at noget kan blive anderledes end forventet. Der skal skabes historier, som ikke kun handler om at dyrene sulter. RB knyttede hertil en bemærkning om, at det handler om at give mere ejerskab til græsning, hegn og færdsel og henviste til et projekt ved Mols, og muligvis suppleret med Hellebæk, hvor en vandring i området for en bredere gruppe tager fat på konfliktspørgsmål. BH supplerede, at det er vigtigt med ejerskab for naturnationalparkerne blandt befolkningen og opfordrede til at engagere borgerne i monitoringsarbejdet (citizen science). Processen tager tid og mange borgere er positivt indstillede overfor naturnationalparker, men nok i mindre grad synlige i den offentlige debat.

Konkrete bemærkninger til de enkelte naturnationalparker

HANSTHOLM

Den delvist uhegnede del og evalueringen af græsningstrykket efter fem år er en politisk beslutning.

HHB udtrykker fuld respekt for, at arbejdet er underlagt politiske rammer. Bestrider påstanden om, at der er en høj bestand af hjorte i området. anbefaler så stor en bestand af heste, okser og hjorte om muligt. Krondyrene undgår grove græsser såsom bjergørhvene på de lysåbne arealer. Det er en del af virkeligheden, at der skal findes løsninger på afgræsning i den vestlige del. Græsningstrykket er for lavt og der sker førneopbygning. HHB anbefaler, at lade dyrene få adgang til kysten. Det vil være mere naturligt og vil give en bedre dækning af dyrenes mineralbehov.

RB pointerede, at hun har vurderet biomassefjernelse. Græsningstrykket er lavt i området.

BH spørger, om der er erfaringer med tilgroning af klithededelen, hvortil TBS svarer, at der ikke er en massiv tilgroning i området. Der foretages med jævne mellemrum rydninger og afbrændinger.

JCS anbefalede en så stor hegning som muligt og er enig med HHB i, at der bør være store græssere - større end kronhjorte i dette område. Skulle et mindre antal NNP prioriteres mht. udsætning af bison, bør det være de store jyske områder, bl.a. Hanstholm. Alternativt er heste gode at tænke ind her, da de går på græsserne. Bison i Kraansvlak i Holland går under hegn, der kun er en anelse større end alm. kreaturhegn. Hvad der spises, er ligeså vigtigt at have for øje som hvor meget der spises. Højt tryk med krondyr er ikke nødvendigvis biodiversitetsfremmende da krondyr er meget selektive i deres fødevalg.

På spørgsmål fra SNL, om der er problematikker omkring store tunge græssere i klithedeområder i forhold til laver og mosser, svarer HHB, at klithedeområder er et dynamisk system præget af vind. Der er ikke mange kg dyr pr ha, så trykket i dag giver en massiv førneopbygning. Heste er alternativet, hvis bison ikke er mulig. Det handler om at skabe så varieret et landskab som muligt også for de græssende dyr.

HUSBY

HHB anbefaler, at lade dyrene få adgang til kysten. Det vil være mere naturligt og vil give en bedre dækning af dyrenes mineralbehov. Ved Vesterlyng går okser ud til vandet. Dyrene bruger disse arealer meget. Anbefaler at tænke i kreative løsninger grundet de tekniske problemer med at hegne ift. Vesterhavet.

JCS giver samme kommentarer som til Hanstholm. Bison og heste anbefales da de har forskellige funktioner.

LÆSØ

HHB mener Læsø er et godt eksempel med de store pattedyrs adgang til kysten. Her må være lokale erfaringer at trække på. Der går en stor central grøft igennem området, som vil påvirke den naturlige hydrologi. MJ svarede, at det præciseres nærmere i det videre arbejde. Det er vigtigt, at genopretning af naturlig hydrologi ikke påvirker naboarealer uønsket.

RB kommenterede, at hun har fulgt effekten af græsning på Læsø. Her forventes en god effekt af ekstensiv græsning. Hidtil er der anvendt okser, som langt hen ad vejen vil kunne klare "opgaven".

JCS fremfører, at det er vigtigt med store græssere over hjortestørrelse. Heste gør noget andet en okser, så helst begge dele. De har anden diæt. Vend evt. folk til tanken om udsætning af vilde heste.

Start ikke nødvendigvis med det. Dåvildt er af Miljøstyrelsen listet som invasiv art, hvilket JCS anså som problematisk da dådyr er hjemmehørende i det vestpalæarktiske område og derfor også i DK. Taks bør overvejes genindført, da den har historisk betydning. BH kommenterede i forhold til taks, at taks er yderst problematisk for mange dyr. Taks bør ikke fremmes og har det med at brede sig.

DRAVED/KONGENS MOSE

HHB kan godt følge risikoen for nabokonflikt i forhold til markskader og en stigende kronvildtbestand i naturnationalparken. Der er derfor behov for at andre dyr (okser/heste) holdes indenfor hegnet. HHB ser desuden et potentiale i at mosen bliver en del vådere.

MJ spørger, hvordan vi sikrer en effektiv afgræsning i den våde mose? JCS anbefaler brug af vandbøfler, idet den har anden fødepræference end elg. Der er gode erfaringer fra Tyskland. I forhold til autenticitet, har man 12.000 år gamle fund fra Moskva af vandbøfler, hvilket viser, at arten var på vej mod nord. BH supplerede med, at økologisk set er vandbøfler et godt valg. Der er dog dårlige erfaringer med disse dyr om vinteren. I forhold til vandbøfler og publikum, svarer JCS, at der i Kasted Mose ved Aarhus går 3 dyr i et område med fuld offentlig adgang. Det har ikke givet problemer. Derudover findes vandbøfler i Kragelund Mose. Tag nogle af de tyske dyr, der er hårføre. Tyskerne har mange års erfaringer. Vær ærlig i kommunikationen. Det er ikke en hjemmehørende art, men har en økologisk vigtig funktion.

RB nævner erfaringer fra elge i Lille Vildmose, som viser, at trykket på birk og pil ikke er tilstrækkeligt til at hindre tilgroning. Det sure miljø afspejles i kvaliteten af særligt lyngplanterne, som vanskeliggør en effektiv afgræsning.

HV anbefalede desuden vildsvin.

KOMPEDAL

MJ orienterede indledningsvist kort om området. Tørt areal uden stor effekt af at genoprette naturlig hydrologi. Kompedallejren er ikke en del af projektområdet.

HV anbefaler, at fjerne sitkagran i Kompedal og lade grupper af rødgran stå for variationens skyld. JCS supplerede, at rydningen kunne påbegyndes i østenden af Kompedal, så risikoen for fladefald mindskes. Det handler om dynamik og variation. Vis at tiltagene er med vilje. Det er vigtigt at få formidlet til publikum.

RB tvivler på, at området kan bære okser. Heste kan dog sammen med krondyr foretage den ønskede afgræsning.

JCS og HHB enige vedr. brug af heste. Oplagt med bison, hvis man på sigt kan få fat i dyr.

NØRLUND/HARRILD

Naturstyrelsen overvejer strukturfældninger i de store flader med ikke-hjemmehørende arter. Flere (HV, JCS, HHB) anbefaler at gøre så lidt som muligt i Nørlund Plantage, da den allerede har en høj diversitet.

HV fremhæver forskellen på Nørlund og Kompedal. Ensartetheden er ikke så stor, som det ser ud. Området er et godt valg som naturnationalpark. Masser af vand at arbejde med og med minimal indsats.

RB anbefaler heste og om muligt også bison kombineret med afbrænding. Ild er naturligt. Understøtter den dynamiske udvikling og forhindrer tilgroning. Der følger biodiversitet med afbrænding.

HNB nævner, at de lysåbne arealer i den grad har behov for et græsningstryk. De sydlige hedearealer skal med i indhegningen. Var skeptisk over for systematiske tidlige forårsafrændinger – men anbefalede at lade "naturbrande" løbe så langt tid som sikkerhedsmæssigt forsvarligt.

JCS anbefaler, at der skal inddrages så meget som muligt i indhegningen. Heste, okser og bison i kombination. Vedrørende ildebrand hævder JCS til, at man ikke låser sig fast i et koncept. Ild som starttiltag er fint og så ellers se, hvordan det går. Giv rum for at give plads til afbrænding, hvis nødvendigt.

BH supplerer med, at ild er et udmærket værktøj at gøre brug af. Et legitimt værktøj som bør indgå i forvaltningsplanen.

BIDSTRUP

MJ refererede indledningsvist den politiske beslutning om hverken at fastlægge hegnslinjen eller hegnshøjden – som skulle ske efter lokal dialog om, hvordan de 500 ha placeres bedst muligt. Biowide projektet havde et af de absolutte hotspots her, så der er noget at bygge på.

BH håber på, at forbindelsen til Lerbjerg Skov kan bevares. Tag hensyn til særlige arter (Hasselmus). MJ svarer, at NST har 10 års erfaring med forvaltning af Hasselmus i området. Dog er der bekymring fra egne eksperter, om græsning kan opretholde de rette biotoper. Det gælder også for sommerfugle.

HNB bakker op om sammenhæng til Lerbjerg Skov. Han anbefaler også, at der kigges på en funktionel sammenhæng, som kan drives med samme formål. Græsning er en afgørende faktor, da mange lysåbne arter er tilknyttet. Tilgroning en reel trussel. Perlemorssommerfugl nævnes som en af de arter, der går tilbage.

HNB bakker op om lave hegn med okser og gerne heste. Hvis ikke bison, så kan okser og hjorte godt holde arealer lysåbne.

RB anfører, at okser er bedre til at holde tilgroning nede end heste. Okser alene kan være en løsning.

JCS taler for brug af heste, bison og okser. Heste er meget mere mobile end okser og sørger for en mere effektiv spredning af frø. Det er vigtigt for variationen. I den ideelle verden vil det være bedst med alle tre og henviser til erfaringerne fra Białowieża. Krondyr havde her ingen effekt på tilgroning i modsætning til bison. Arbejd med at åbne op i de kedelige træbevoksede dele. Det kræver monitoring.

HELLEBÆK

HNB anbefaler ligesom i Bidstrup heste og okser i reproducerende bestande. Hertil samgræsning med hjortevildt.

JCS tilføjer, at hvorfor ikke bruge elge, når der nu er højt hegn. De har deres egen funktion og kan supplere. MJ svarer, at Kulturministeriet generelt er bange for tunge dyr. Kronvildt ok, men elge er for tunge.

JCS anfører, at man kan ikke få en selvforvaltende bestand på disse små arealer. Det kræver en forvaltning. Der har længe været græssende dyr i området sammen med kulturminderne. Elge er ikke i samme grad flokdyr.

HHB tilføjer, at Gribskov er første prioritet til elg, men terrænet her egner sig fint. De ville have været her naturligt.

MOLS

HHB anbefaler, at der tænkes i forvaltning sammen med naboer. Der er for meget hegnslinje ift. det areal man får. HHB deler ikke bekymringen omkring tilgroning. Når først der er etableret arealer med græs, skal det nok holdes åbent af dyrene.

JCS anbefaler i hvert fald heste, okser og bison. Heste browser meget på gyvel og tornblad om vinteren. Klimaet spiller også ind. I England er store krat med gyvel og tornblad naturlige. Vi skal vænne os til en naturlig ændring i sammensætning af plantesamfund.

ULVSHALE

RB kommenterede, at der har været græsning med heste siden 2018, så ikke så mange år med heste. Ser ud til at fungere fint med den nuværende forvaltning, men der er ikke så mange år at evaluere på. RB anbefaler kombinationen af heste og okser.

HHB er enig i brug af heste og okser i selvreproducerende bestande.

5. Øvrige projekter

MJ orienterede om:

- Tryghedskampagne: materiale forventes klar i slutningen af året
- Monitoring: dyrevelfærd, fortidsminder, friluftsliv og biodiversitet. Sidstnævnte vil fylde det meste af monitoringsindsatsen. Det materiale, vi har under udarbejdelse, vil vi gerne sparre med gruppen om.
- Sundhedsvurderingssystem bliver et emne til næste møde

Næste møde forsøges planlagt som en ekskursion ultimo august/primo september. Doodle med datoforslag sendes.

6. Proces fremadrettet

Til oktober/november forventes første udkast til projektbeskrivelser at ligge klar. Doodle til møde hertil udsendes et par måneder før.